

Prije svega

Ja nikad ne bih živio u Americi da nije bilo rata. A onda sam, uprkos svemu, ostao tamo devet godina i svih devet je bilo obilježeno otporom prema obećanoj zemlji. Jedan te isti otpor se mijenjao, rastao i smanjivao, razvlačio do neprepoznavanja, ali nikada nije prestajao biti to - otpor. A danas, dvanaest godina nakon povratka, shvaćam da mi je američko iskustvo jedno od najvažnijih, bez obzira što sam tamo otišao bježeći od rata i što nerijetko mislim o sebi kao o ratnom profiteru. Čudan je to osjećaj.

Ja sam iz Trebinja, starog revolucionarnog mjesta. Ne znam ljude koji su više samoživci, operisani od društvenih ideala, beskompromisno odani časnoj ideji vlastite guzice zbog čega ih stanovnici drugih dijelova Hercegovine nerijetko nazivaju latinima, što je posprdno, ali i sa notom prikrivene zavisti, jer se odnosi na slavniji i stariji grad Dubrovnik i njegov uticaj na prvo veće mjesto u Hercegovini. Pokupili smo ono najgore, nešto malo latinluka od gospara, razmišljanje na raguzatu (Raguza, staro ime Dubrovnika), taj neki urođeni konformizam u bijelim cipelicama sa Straduna. Vjerovatno je i to jedan od razloga zbog kojih mnogi ni dan-danas ne mogu vjerovati da je jedne prilike, sлагаću te, prije ovog zadnjeg rata u križaljci osvanulo pitanje: Malo ljetovalište pored Trebinja, prvo slovo D, devet slova.

Nije tačno da nije bilo ljubavi između ova dva grada, makar samo kao sračunate ljubavi između gospara i poluseljanke, ali na kraju ne bi ništa od te veze: 1991. godine iz Trebinja prema Dubrovniku poletješe granate; puče ljubav preko noći, a mnogi će likujući reći da tu očigledno nije bilo ljubavi kad je moglo doći do rata. Najluđe od svega je da ustvari jeste bilo ljubavi, ali i granatiranja, napada, i opsade, a kako se sve to pomiješalo i zbrkalo komplikovano je pitanje i jedan od razloga zašto ovo pišem.

U vezi sa spomenutim revolucionarnim duhom, pro-ljetos mi je moj kum Pipun u kafani Pod platanima u Trebinju pričao o daljem rođaku, s kojim je baš tih dana bio u porodičnom druženju. Rođak, inače iz Sarajeva, hodao je po Trebinju zgrčen i napet, nije se mogao osloboditi osjećaja da se nalazi u „srpskom gradu“ jer je u ratu u Sarajevu bio pripadnik Armije Bosne i Hercegovine. Pipun, uz mene inače jedan od pravih predstavnika bjelocipelaša sa Straduna, doživio je taj rođakov grč kao znak čestitosti i hrabrosti. Pa je na to, za Pipuna potpuno neočekivano, još dodao: čovjek bio hrabar, a mi kukavice. Kako je to najednom bio neplanirani trenutak iskrenosti od kojeg je zrak zatreperio odmah sam poletio da doprinesem tom treptaju, dodavši: nismo mi bolan kukavice, nemam baš taj osjećaj. Mi smo šupci.

Da je neko sa strane slušao taj, za dvojicu trebinjskih munafika neočekivano angažovan razgovor, ne bi baš mogao zaključiti da li se slažemo, ili ne slažemo u tome o čemu smo neplanirano i iznenada progovorili. Na koncu, i ne bi neke rasprave ili osporavanja, već samo prešutni i zamišljeni povratak prigušenom srkanju kafe, opštim mjestima i sigurnijim temama. Inače, kako su ti kući?

Još smo znani kao ljudi koji ne vole putovati, koji teško odlaze od kuće. Ivo Andrić u predgovoru za „Nekrolog jednoj čaršiji“ Zuke Džumhura prepričava kako je trebinjski beg rekao austrijskom oficiru da je Dubrovnik samo dvadesetak kilometara odatle, ali da on nikad nije bio tamo, jer, moj oficiru, nema veće planine od kućnog praga. Dobro, istina, beg je pričao o vremenu kada se ko-njima nekoliko sati putovalo do mora, ali se taj mentalitet malo promijenio i bez konja.

Ako je neko planirao iz Trebinja ići u Stolac, obično je kao pripremu za taj neizvjesni put od osamdesetak kilometara radio generalku na autu. Našem je komšiji i prijatelju Ćimi njegova žena Maja redovno spremala braš-nenicu, ručak-za-ponijet, da ima na putu do Mostara. Ne znaš nikad. A onda je rat potjerao te preteške-za-pokre-nut ljude i rasuo ih po bijelom svijetu. Kažu da je na kraju od sve tragedije koja je zadesila naciju, revolucionarnom trebinjskom duhu najteže palo kada se u Sydneyju, Stoc-kholmu, Oslu ili Londonu, sa suzom u oku prisjeti prije-snaca koji mu je rahmetli maaaajka pravila, paradajza i mladog sira. Šta nam uradiše, pizda im materina?!

To su samo neki od razloga zašto ne bih živio u Ame-rici da nije bilo što je bilo. Nekad pomislim da u tom mom amerikanstvu i nije bilo nečeg posebnog osim što je meni kao čovjeku iz malog mjesta sve izgledalo golemo, dubo-ko i široko. Puno je sjećanja, priča, razbacanih slika koje nenadano isplivavaju, različitih situacija i detalja koji su ostali u nama a da često ne znamo zašto su još tu, dok poput neočekivanih gostiju ne zakucaju na vrata.

U tom vraćanju nerijetko mi se čini da se sjećam više nego je potrebno, i mislim da taj pogled unazad dolazi,

između ostalog, od želje da se više i duže živi, pa se živi i u prošlosti, i svojoj i tuđoj. Kaže Mirko Kovač da su oni obilazili smetljišta i sakupljali bačene stvari diveći se tako jednoj jedinoj cipeli sa smetljišta kao neoborivom dokazu o životu nepoznatog čovjeka. Malo mi je laknulo kad sam to pročitao u Kovačevom „Vremenu koje se udaljava“, pitajući se često zašto nešto ne možemo zaboraviti, zašto se sjećamo, ili zašto mislimo da smo zaboravili.

Tako se, na primjer, vrati situacija toliko nebitna da sam bio siguran kako je davno izrezana u montaži; vidim čovjeka X u gradu Y blizu meksičke granice dok priča na telefon, pa onda šuti i sluša tog nekog sa druge strane; ili u krupnom planu vidim razbarušenu kosu žene na ulici; ili grupu mladih ljudi u restoranu obuzete zaraznim i nekontrolisanim smijehom, dok ih ja, usamljen, ljubomorno posmatram sa strane. Bude nekad pa se vrati samo jedna riječ, proleti maglovitim mislima takvom brzinom da nisam siguran jesam li je uopšte čuo i vidio, a još manje odakle je došla.

U Americi sam se sjećao Bosne, a danas u Sarajevu često mislim o Los Angelesu. Kad čovjek krene čeprkati po djetinjstvu i mladosti, to je obično znak da pokušava pobjeći od godina i starenja. Vrijeme patinira ono što je ostalo iza nas, presvlači pozlatom nepovrata, ali i mijenja, nekad i dramatično izvrće, i zato bih volio neke od tih slika još jednom prelistati prije nego se potpuno izokrenu, i nestanu. Kad se rodiš u zemlji nesigurne prošlosti, nije skroz neočekivano da s godinama počneš sumnjati i u vlastita sjećanja.

Na kraju, ili na samom početku, zbunjuje me kako je poslije svega ostala ozbiljna veza, prava ljubavna gorčina

pod jezikom pri pomisli na Ameriku kojoj sam se toliko opirao. Zagonetno je kako se provincijalac zaljubio u daleki, hladni svijet, sve vrijeme misleći da ga mrzi. I dok vrijeme odmiče, ta veza je sve jasnija, kako je samo tanka a jaka ta nit.